

СУЧАСНИЙ СТАН ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

*Загаровська І., 5 курс, Педагогічний факультет
Котик Т.М., доктор педагогічних наук, професор
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

У статті висвітлено особливості роботи щодо визначення сучасного пунктуаційних умінь і навичок учнів початкових класів, проаналізовано Державний стандарт, програмові вимоги які передбачають сформованість певних пунктуаційних компетентностей учнів.

Ключові слова: початкова школа, пунктуація, пунктограма, вимоги, вміння, опитування, вправи, рівень сформованості пунктуаційних умінь.

Постановка проблеми. Оволодіння молодшими школярами українською мовою є важливою умовою й основним засобом їхнього мовно-мовленнєвого розвитку та інтелектуального зростання, що забезпечує готовність здобувати подальшу сучасну освіту. У Державному стандарті початкової загальної освіти йдеться про формування в молодших школярів елементарних умінь уживання пунктуаційних знаків на письмі відповідно до норм українського правопису [5].

Актуальною проблемою сучасної методики навчання пунктуації є вироблення в учнів усвідомлення важливості вияву виразності й емоційності у спілкуванні з іншими людьми, а також того, що пунктуація служить засобом інтонаційного оформлення тексту, його виразності й логічності. Писемне мовлення дозволяє передавати думки, не зважаючи на простір і час, тобто спілкуватися з людьми на відстані. коли відсутні такі засоби логіко-емоційної виразності, як міміка, жести, паузи, логічні наголоси, інтонація. Завдяки правильному вживанню розділових знаків адресантові вдається

максимально точно, виразно й доступно будувати висловлювання, передавати інтонаційні відтінки мовлення для сприймання змісту адресатом.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням проблеми теорії та методики формування пунктуаційної грамотності в учнів займалися М.Вашуленко, О.Гончарук, Н.Воскресенська, Л.Рускуліс та ін. Різні напрями роботи з поліпшення пунктуаційної та орфографічної грамотності школярів висвітлено у працях С.Боженка, І.Олійник. Натомість, хоча багато і зроблено науковцями й учителями-практиками у висвітленні зазначеної проблеми, все ж, на нашу думку, методиці бракує експериментальних даних для удосконалення процесу формування пунктуаційної грамотності в учнів початкових класів.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану формування пунктуаційної пильності в учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Перед сучасним загальноосвітнім навчальним закладом стоїть завдання досягти пунктуаційної грамотності учнів, що передбачає володіння основними пунктуаційними правилами, необхідними для ефективного писемного викладу і сприйняття думок. Для методично правильної побудови процесу навчання пунктуації необхідно враховувати основні положення мовознавчої та психолого-педагогічної науки.

Лінгвістичною основою навчання пунктуації в початковій школі є такі розділи сучасного українського мовознавства:

- графіка, де представлено розділові знаки як частину графічної системи мови;
- граматики і зокрема синтаксис, де описано способи застосування розділових знаків у реченнях, що зумовлено формою, структурою, змістом та емоційним забарвленням тексту;
- пунктуація, що подає систему правил про використання на письмі розділових знаків.

Одним із компонентів формування культури писемного мовлення є володіння пунктуаційними нормами, дотримання встановлених правил уживання розділових знаків, вивченням яких займається спеціальний розділ мовознавчої науки – пунктуація. У великому тлумачному словнику В.Бусела подано таку дефініцію: «Пунктуація – це система правил уживання на письмі розділових знаків»[1, с.1189]. Практичне ознайомлення школярів з такими розділовими знаками, як крапка, знак питання, знак оклику, кома, двокрапка, три крапки, тире, лапки, починається з букварного періоду навчання грамоти, коли школярі вчать виразно читати, правильно списувати зразок тексту, виробляють уміння складати речення із 3-4 слів і записувати висловлення на слух.

Для школярів 3-4 класів важливо не лише запам'ятати правила пунктуації, а й усвідомити зміст терміна і поняття «пунктограма», що в довідковій літературі розкривається так: «Пунктограма – вживання розділового знака, що відповідає правилу пунктуації» [1, с.1189]. Отже, визначальним умінням, яке має бути сформоване на початковому етапі навчання мови, є пунктуаційна пильність, що дозволяє бачити в тексті особливості графічної форми слова, помічати пунктуаційні знаки, усвідомлювати їхню роль у реченні, а також самостійно виправляти допущені помилки, зіставляючи написане зі зразком. Це уміння формується у процесі виконання школярами системи відповідних вправ на списування, різних видів навчальних диктантів, у роботі над помилками[7, с.16].

Для ефективного навчання шестилітніх школярів пунктуації необхідно враховувати їхні психофізіологічні особливості. Так, пам'ять молодших школярів досить розвинена, тому вони легко і швидко запам'ятовують, але лише те, що збуджує їхній інтерес, відтак слід враховувати, що увага й мислення учнів залежать від мотивації навчальної діяльності, яку забезпечує під час уроку педагог.

Про необхідність формування пунктуаційних навичок у молодших школярів йдеться у нормативних освітянських документах. У Державному

освітньому стандарті зазначено, що молодші школярі повинні вміти каліграфічно і грамотно списувати і писати з голосу тексти відповідно до правил орфографії і пунктуації; знаходити й виправляти орфографічні та пунктуаційні помилки [5].

В оновленій навчальній програмі з української мови вказано, що одним із важливих завдань початкового навчання мови є формування елементарних умінь орфографічно правильно писати слова, вживати пунктуаційні знаки. Робота над правописом охоплює також засвоєння правил використання зазначених у програмах пунктуаційних знаків[7].

Для виявлення сучасного стану пунктуаційної грамотності молодших школярів було проведено дослідження. Передусім з'ясовували, з якими труднощами стикаються вчителі у процесі формування пунктуаційної пильності молодших школярів. Результати опитування засвідчили, що 30 % учителів початкових класів вважають, що робота з формування пунктуаційних умінь здійснюється на високому рівні, 55 % – на середньому, 15% – на низькому. Крім анкетування вчителів, нами були проведені бесіди з учнями, яким пропонували відповісти на такі запитання:

1. Які вправи найчастіше виконуються на уроках (вправи на списування, диктанти, творчі вправи) ?
2. Чи подобається вам виконувати вправи з підручника? Чи цікаві вони?
3. Виконання яких вправ викликає у вас найбільший інтерес (логічних, творчих, з використанням ігор, казкових персонажів) ?

На запропоновані запитання відповіді дітей були різними. Обдумуючи, чи цікаві вправи з підручника, лише окремі учні стверджували, що їм подобається виконувати вправи з підручника української мови, проте більшість учнів казала, що ці вправи нудні, і їм більше подобаються ті, що пропонує вчителька. Одностайність у відповідях учнів виявилася під час обговорення третього питання бесіди, коли з'ясовували, виконання яких

вправ викликає у дітей найбільший інтерес. Відповідь у всіх учнів була однаковою: їм подобаються вправи на основі гри, вправи з казковими героями та персонажами з мультфільмів, а також з використанням мультимедійного обладнання.

За підсумками бесіди було з'ясовано, що сталий інтерес учні виявляють до навчально-ігрової діяльності, хоча, за відповідями вчителів, на уроках, як правило, дітям пропонують завдання репродуктивного характеру – для кращого засвоєння правил правопису.

Крім опитування, для виявлення сформованості пунктуаційної грамотності учням 3-4 класів було запропоновано виконати завдання, в яких потрібно було розставити в реченнях відповідні розділові знаки.

Наведемо зразки таких речень та завдань:

1. Батьківщину не можна не любити
2. Петрику ти любиш свою Батьківщину
3. У мене є пухнаста кішка Вона полюбляє пити свіже молоко
4. Давайте бабусю я вам пісню веселу заспіваю
5. Скласти речення з однорідними членами.

За результатами виконаної учнями роботи дійшли таких висновків:

- правильно завдання виконали 28, 8 % учнів,
- частково правильно – 53,5% учнів,
- не впорались із завданням 17, 8% учнів.

Такі результати засвідчують, що переважна більшість молодших школярів на достатньому рівні володіють пунктуаційними навичками.

Рейтинг помилок, яких припустилися учні 3-4 класів, виглядає так:

- 40% пунктуаційних помилок – це утруднення учнів у розстановці знаків пунктуації в реченнях, створених самими учнями;
- 27 % помилок припадає на пропуск коми в звертаннях;
- 19% помилок – це пропуски коми при однорідних членах речення;
- 14% помилок виникає через утруднення учнів у розрізненні окличних та питальних речень;

- 1% помилок – це постановка крапки в кінці речення.

За основні критерії оцінювання пунктуаційних умінь учнів було обрано правильність, самостійність, усвідомлення власних пунктуаційних дій.

За результатами опитування та практичної діяльності учнів нами було виокремлено 3 рівні сформованості пунктуаційних умінь і навичок: високий, середній, низький. Подаємо характеристику цих рівнів пунктуаційної грамотності.

Високий рівень – учні, які відповідають цьому рівню, самостійно, правильно виконують завдання, володіють пунктуаційними правилами, вміють застосовувати свої знання під час виконання практичних завдань.

Середній рівень – учні, які відповідають цьому рівню, самостійно виконують завдання, але відчують певні труднощі в застосуванні здобутих теоретичних знань, що піддаються корекції з боку вчителя.

Низький рівень – учні, які відповідають цьому рівню, мають уявлення про знаки пунктуації та їхні функції, але несамостійні у визначенні подальших пунктуаційних дій, не засвоїли пунктуаційні правила, що призводить до значної кількості помилок під час виконання письмових завдань.

Отже, дослідження сучасного стану пунктуаційної грамотності молодших школярів засвідчило, що дуже малий відсоток учнів (28,8%) володіє пунктуаційними знаннями і вміннями на достатньому для початкової школи рівні. Тому питання досягнення пунктуаційної пильності в учнів початкових класів на уроках рідної мови потребують подальшого розвитку та вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови /В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2009. – 1736 с.
2. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів

вищих навчальних закладів / М. С. Вашуленко. — К. : Літера ЛТД, 2011. - 364с.

3. Воскресенська Н.О. Використання проблемно – пізнавальних завдань на уроках української мови/ Н. О. Воскресенська //Вивчення української мови в 2 – 3 класах. - 1984. – С.4449.

4. Гончарук О. М. Синтаксично-пунктуаційні вправи для молодших школярів: методичні рекомендації для вчителів та учнів початкової школи / О. М. Гончарук. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 68 с.

5. Державний стандарт початкової загальної освіти . - Київ.: Освіта, 2012.

6. Кочерга О. Психофізіологічні основи дій молодших школярів / О.П. Кочерга // Початкова школа. – 2008. - №1. - С.7-12.

7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392с.